

Ta hiša meni sodi,
pa vendar moja ni.

Al bodo kar tretjega
mrliča iz nje nesli?

Za menoj drugi pride,
jo tudi zapusti.

Prijatelj, odgovori:
čigava hiša je?

Francelj Hvasti, p. d. Mohač, se je priženil na Drulovko iz sosednje vasi Breg. Od doma je prinesel na papir z roko zapisane gornje verze, ki so po hišni tradiciji prišli v hišo z Dolenjskega ali Štajerskega. Ker se mu je zdela misel stihov globoka, je dal pesmico znancu grafiku v Kranju, da jo je natisnil zanj in znanca. Tretje dvostišje naj bi bil, po Hvastijevem spominu, stavec spesnil drugače, kakor je verze vseboval dani rokopis. (Verjetno je drugo vrstico brati: z njé nesli.) Sosedje smo, po svojih izobrazenskih ušesih, za svojo porabo to dvostišje, ki je najverjetneje res pokvarjeno, nadomestili s polikanima stihoma. S tem »popravkom« in iz dveh variant bi se sedaj glasili verzi takole:

Ta hiša meni sodi,
pa vendar moja ni.

In slednjega po vrsti
odnesli bodo iz nje.

Za mano drugi pride,
jo tudi zapusti.

Prijatelj, odgovori:
Čigava hiša je?!

Avtor navedenih (ali podobnih) stihov (trenutno) ni znan. Po pogovoru z narodopisci prof. dr. V. Novakom, dr. Milkom Matičetovim in dr. Nikom Kuretom gre najverjetneje za stihe, kakor jih imajo hišne table, hišni žegni v kmečkih hišah, najpogosteje v veži, so pa mogoče zapisani tudi na hišnih zidovih zunaj. Ne hišni žegni ne zapisi rékel, verzov, pregovorov ipd. na proceljih hiš niso bili razširjeni v Prekmurju, na Dolenjskem in Štajerskem, ampak so značilna posebnost alpskega sveta Koroške in Gorenjske. Tam bi bilo treba iskati izviren, prvoten zapis tudi verzov, o katerih govorimo v tem zapisu.

Pesnika omenjenih stihov je mogoče iskati med koroškimi bukovniki, razširjevalce pa med božjepotniki, sejmarji in prodajalci hišnih tabel, ki so jih naročali pri tiskarjih »romarskega blaga« na Koroškem in Tirolskem. To more biti seveda samo ugibanje, kateremu naj iščejo trdnega odgovora etnologi in umetn. zgodovinarji.

Slaviste nas zajema misel in čustvo, ki ju navedeni stih izražajo. Prvobitno so izpovedovali človekovo spoznanje o nestalnosti človekovega zemskega bivališča, o minljivosti in kratkosti njegovega življenja. To sta misel in čustvo, ki ju opevajo ljudska pesem o pomladi, ki bo še prišla, ko mene več na svet ne bo, Prešeren v slovesu od prijatelja, ki mu ni težka zemlje odeja, ko so ga vzele vase njene moči, ali Župančič v Prebujenju, kako da hiše sedanjosti so le šotori in mi potujoča samo karavana. Koroško sporočilo pa je obsodba tragične brezpravnosti, a ob tem »nad strastmi, umazanijami, nacionalističnim politikantstvom enkratno učinkovito izražen humanizem« (po Kmeclu v Kor. koledarju 1977, 70).

Viktor Smolej
Ljubljana

PESEM O ARETIRANEM ŽUPANU

V antologiji koroškega slovstva Ta hiša je moja... v zbirki Kondor stoji na prvem mestu pesem Aretirani župan, ki jo je zložila koroška žena Neža Strojnik, ljudska pesnica.

O zadevi Miklavič so v letih 1909 do 1911 zelo obširno pisali v celovških in ljubljanskih časnikih, pa tudi v mohorskem koledarju. Na moja vprašanja sta mi pismeno odgovorila Janko Messner iz Celovca in Mirko Kumer-Crčej z Blata pri Pliberku (pri tem mi je ljubeznivo posredoval dr. Franc Sušnik, ravnatelj Študijske knjižnice v Ravnah na Kor.). Zbrano gradivo zdaj daje jasno sliko o opevanem dogodku, aretiranem županu in ljudski pesnici Strojnici.

Pesem Aretirani župan je prvič objavil Janko Messner, p. d. Mežnarjev, v celovškem Slovenskem vestniku 20. 6. 1969. Vključena je v njegov humoristični, bridko zajedljivi prispevek Skrivno narodno razodetje (pod avtorjevim psevdonimom Petrov Anzej). Rokopis Strojničine pesmi je našel Messner »pred nekaj leti na p. d. Mežnarjevem skednju v Dobu«. Rokopis je kot dokument izročil Študijski knjižnici na Ravnah. Po Messnerjevi vednosti je pesem o aretiranem županu edina, vsaj ohranjena pesem »te doslej neznanе koroške ljudske pesnice«, za nas »dokument o junaškem Slovencu, ki je zahteval svojo pravico«.

Kmečka žena Neža Strojnik — Matevževa, z dekliškim priimkom Maček, doma na Bregeh pri Dobu pliberške fare, se je rodila 11. 10. 1889 in je umrla 24. 4. 1940.

Strojnica je lahko da zložila še kaj več pesmi, ne samo o aretiranem županu, vendar (doslej) nimamo na razpolago nobenih drugih zapisov. Postaviti jo moremo v rod ljudskih pesnikov in pesnic, ki so ustvarjali v časih habsburške Avstrije, ne v leta Avstrije po 1918. Ohranjeno pesem je namreč mogoče zelo natančno časovno in krajevno določiti.

Messner v svojem članku Skrivno narodno razodetje priobčuje tudi fotografijo nagrobne plošče Pavlu Miklaviču, o katerem govori Strojničina pesem. Po spominski plošči, ki je vzdana v cerkveni zid na južni strani farne cerkve v Vogrčah, se je rodil 26. 6. 1862 in je umrl 18. 12. 1910, oboje v Vogrčah. Spominska plošča v slovenščini pove, da je bil »dolgoleten cerkveni ključar in župan«. Njegov priimek se glasi pravilno Miklavič, ne Miklavčič, kakor navaja Kondor, najverjetneje pa je bila ljudska oblika priimka — primerjaj tudi ritem verza! — Miklavč.

Kakor je resnična osebna bukovnica Neža Strojnikova in je resnična oseba Pavel Miklav(i)č v njeni pesmi o aretiranem županu, je resničen tudi dogodek, naslikan v Strojničini pesmi.

Močno razgibano narodno življenje na Koroškem v zadnjih desetletjih stare Avstrije je ponovno burkalo vprašanje javne veljave slovenskega jezika v upravi, v krajevnih napisih, v šolah, v političnih časnikih, na političnih zborovanjih ipd. Odličnega glasnika svojih teženj in spretnega govornika so Korošci imeli v deželnem in državnem poslancu Francu Grafenauerju. Narodni nasprotniki so se morali trdo braniti, večkrat pa so se zatekali tudi k nasilju. Tak je bil primer s Pavlom Miklavičem.

Ljubljanski Slovenec dne 8. 10. 1909 poroča o seji koroškega deželnega zbora, na kateri je bila na programu tudi interpelacija poslanca Franca Grafenauerja (o njem gl. SBL in JE). Grafenauer je opozoril na 39. člen predpisov za železniške sprevodnike, ki da morajo v jezikovno mešanih deželah izklicevati postajna imena v obeh deželnih jezikih, kar velja seveda tudi za Celovec. Na seji dežel. zbora navzoči mestni župan Celovca pa je na to izjavil, »da bo s silo dosegel, da bo tistim, ki zahtevajo na celovškem kolodvoru vozne listke v slovenščini, priskrbel par dni zapora«.

Takoj zatem se je grožnja izpolnila nad Pavlom Miklavičem. Celovski slovenski tednik Mir je 13. 11. poročal o dogodku z Miklavičem na celovski postaji. Dne 4. 11. 1909 je »veleugledni župan občine Blato (pri Pliberku) g. Pavel Miklavič zahteval vozovnico v slovenskem jeziku, blagajničarka pa je zaloputnila vratca blagajne«. Miklavič je listek zahteval ponovno, pristopivši redar pa mu je rekel: »Reden Sie deutsch!« Ko Miklavič ni odnehal od svoje zahteve, ga je redar »s silo porinil od blagajne«. Ker Miklavič ni dobil listka, je odšel v vlak brez vozovnice pri stranskih postajnih vhodnih vratih, ker je bil vlak pripravljen za odhod. Po časniškem poročilu sta zatem prišla za županom dva redarja, ga zvelkla iz voza in odvedla pred postajnega načelnika. Načelnik je zahteval od Miklaviča globo, ker je vstopil v vlak brez karte, in vpil nad njim: »In den Kotter mit ihn«! (V luknjo z njim!) Redarja sta ga nato uklenjenega odvelkla na magistrat. Tu jim je Miklavič pokazal kot legitimacijo svoj orožni list za identifikacijo in tako so ga izpustili. Vozni listek do doma mu je nato kupil, pač v nemščini, nekdo drug. A postajni načelnik je iztirjal od njega globo, ker je stopil v vlak brez vozovnice. Mir sklepa svoje poročilo: »Vsak Slovenec zahtevaj v Celovcu vozne listke edinole v slovenščini.«

Vzglede blaškega župana so v naslednjih tednih posnemali že številni, tudi v javnosti ugledni možje. Mir 20. 11. poroča, da so 10. 11. zaprli Antona Erata, ki se je iz Celovca

vračal domov k Mariji na Zilji, kjer je bil posestnik in Meškov cerkovnik in organist. Obsojen je bil na 24 ur zapora, ker da se je »zelo nespodobno obnašal«. Dne 27. 11. sta zahtevala v slovenščini vozni listek poslanec France Grafenauer in odvetnik dr. J. Brejc v Spodnjem Dravogradu. Ob te vidnejše koroške osebnosti pa bi mogli po poročilih v Miru in Slovencu postaviti še vrsto manj odličnih predstavnikov in ljudi iz ljudstva: župnike, može in fante. Uredništvu Mira so ljudje pošiljali denarne darove tistim, ki so bili zaradi svojega nastopa obsojeni na globe, in ti zapisi darov se ponavljajo. V ljublj. dnevniku Slovenec se vrsté nekaj tednov poročila o napadih, globah, nasilju, sejah deželnega zbora v Celovcu, protestih s političnih shodov, pa tudi o odmevih v avstrijski javnosti. Zadeva Miklavič je prišla v osrednji avstrijski parlament: dne 4. 12. je vložil na Dunaju interpelacijo na železniškega ministra poslanec France Grafenauer »proti škandaloznim razmeram na celovškem kolodvoru«. Debate v koroškem deželnem zboru in v osrednjem parlamentu so podžigale narodni odpor in ustvarjale pogumno razpoloženje v najširših plasteh Koroške.

Naloga zgodovinarjev je, da širše opišejo primer Pavla Miklaviča kot eno od faz koroškega narodnega gibanja in boja. Tu naj zadostuje poleg gornjih omemb opozorilo, da je ljublj. Slovenec 27. 11. in 6. 12. obširno poročal o Grafenauerjevih debatah in interpelaciji na Dunaju.

Za naš okvir zadostuje še opozorilo, kako je našel prostor Miklavičev primer tudi v mohorskem koledarju za leto 1911. V drugem delu koledarja (str. 69) je priobčena Miklavičeva osebna fotografija, ob njej pa stoji zapisek, kaj se mu je zgodilo 4. 10. (pravično: 11.) na celovski postaji.

Če upoštevamo, koliko so pisali o tem slovenski časniki, kako se je razglasilo slovensko koroško vprašanje zaradi debat in interpelacij v Celovcu in na Dunaju in — zadnje ne najmanj glasno — da je izšel Koledar MD za leto 1911 v 85.000 izvodih, lahko rečemo, da pomeni Miklavičev primer zelo tehtno pričevanje o stopnji in moči narodnega življenja v stari Avstriji.

Ob tem, kar smo ugotovili o Miklaviču, se nam samo po sebi odkrije, kdaj je nastala Strojničina pesem. Mogla je nastati neposredno po dogodku na celovski postaji in ob odmevih tega dogodka v javnosti, lahko pa ob smrti Pavla Miklaviča, obakrat torej v času stare Avstrije. Strojnica je blaškega župana Miklaviča nedvomno tudi osebno poznala. Pesem je govorila tudi v njenem imenu osebno in v imenu Miklavičeve najbližje soseske.

Viktor Smolej
Ljubljana

Ocene in poročila

Prvi poljsko-slovenski slovar

Francè Vodnik: *Poljsko-slovenski slovar*. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1977. 1246 str.

Pred enim letom je izšel v Ljubljani poljsko-slovenski slovar F. Vodnika, prvi v zgodovini slavistike. To delo znanega literarnega kritika, esejista in prevajalca poljske književnosti je pomembno že samo zaradi tega prvenstva. Na prvi pogled opa-

zimo tudi drugo odliko — velik obseg in sijajno grafično opremo, kar je oboje značilno za izdaje DZS.

Po obsegu v več kot 50.000 glavnih geslih zbranega poljskega besedišča je delo F. Vodnika eden od največjih, če ne največji dvojezični slovensko-slovenski slovar sploh. Pa tudi na slovenski strani slovarja vzbuja pozornost bogastvo slovenskih sinonimov, navedenih pri večini poljskih gesel. Na obeh straneh (poljski in sloven-